Adina DRAGOMIRESCU

Folosirea cratimei

A.D. – cercetător la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti", București, Departamentul de gramatică, asist. univ. la Facultatea de Litere a Universității din București, Departamentul de Lingvistică. Doctor în filologie din 2009. Cărți: *Ergativitatea. Tipologie, sintaxă, semantică*, 2010; *Morfosintaxa limbii române*, 2010 (în colab.); *Gramatica de bază a limbii române* (în colab.); *Ești COOL și dacă vorbești corect*, 2010 (în colab.); *101 greșeli de lexic și de semantică. Cuvinte și sensuri în mișcare*, 2011 (cu Alexandru Nicolae).

Încheiem seria despre ortografia limbii române cu acest articol rezervat unor aspecte legate de folosirea cratimei. Pornim de la ideea că regulile elementare de folosire a cratimei sunt, în general, cunoscute și ne ocupăm, în cele ce urmează, de folosirea cratimei în câteva situații care, de multe ori, pun probleme chiar utilizatorilor mai instruiți ai limbii române.

De-a lungul acestui grupaj de articole, utilizarea cratimei a mai fost menționată în discuția despre principiul morfologic în ortografia limbii române, mai precis, despre scrierea substantivelor compuse – legat, fără cratimă, atunci când componentele și-au pierdut individualitatea morfologică, primind flexiune și articol hotărât numai pe ultimul component (tipul *bunăvoință*), respectiv cu cratimă, atunci când părțile componente își păstrează individualitatea morfologică, primul component putând primi flexiune (tipul *bun-simț, bunului-simț*). Și în prezentarea principiului sintactic au apărut referiri la folosirea cratimei: secvențe sonore identice se pot scrie legat sau cu cratimă, în funcție de statutul morfosintactic pe care îl au (tipul *după-masă* loc. adv. vs *după masă* subst. + prep.).

În continuare, ne vor reține atenția acele reguli de folosire a cratimei care sunt frecvent încălcate în limba română actuală. Instrumentul normativ cel mai atent la formularea și exemplificarea acestor reguli este DIN. Ca și în articolul precedent, majoritatea greșelilor prezentate sunt extrase din rapoartele de monitorizare a presei realizate, la cererea Consiliului Național al Audiovizualului, de cercetători ai Institutului de Lingvistică „Ior-

BDD-A20721 © 2012 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:07:20 UTC)

gu Iordan – Al. Rosetti" din București și publicate periodic pe *site*-ul CNA, începând din 2007.

1. Scrierea unor substantive compuse

Pentru scrierea substantivelor compuse există numeroase reguli. Câteva dintre acestea sunt încălcate destul de des:

• regula care spune că se scriu cu cratimă substantivele compuse din două substantive în nominativ: *câine-lup, zi-muncă, vagon-cisternă, redactor-șef* (ÎOOP: 33) este încălcată mai ales atunci când este vorba despre compusele cu *șef:* „redactor șef" (Antena 3, 27.VII.2012; TVR Cultural, 2.VII.2012); „comisar șef" (Antena 3, 29.VII.2012; Prima TV, 18.VII.2012; România TV, 24.VII.2012; TVR 1, 8.VII.2012), „procuror șef" (Antena 1, 23.VII.2012; TVR Info, 12.VII.2012); „economist șef" (Pro TV, 10.VII.2012; TVR 1, 12.VII.2012); „medic șef" (Realitatea TV, 27.VII.2012; TVR 1, 2.VII.2012), în locul variantelor corecte: *redactor-șef, comisar-șef, economist-șef, medic-șef*;

• și regula conform căreia se scriu cu cratimă compusele cu elementul *cuvânt* ca prim termen – *cuvânt-cheie, cuvânt-înainte, cuvânt-matcă, cuvânt-titlu, cuvânt-vedetă* (DIN: 206) – este încălcată destul de frecvent, nu numai în mass-media, ci chiar în cărți în care controlul calității limbii ar trebui să fie mai atent;

• substantivele compuse cu *prim – prim-ministru, prim-balerină, prim-solistă* – ar trebui să se scrie cu cratimă (vezi și Nedelcu 2012: 51), însă această regulă este adesea neglijată. „Prim ministru" (Prima TV, 12.VII.2012; Realitatea TV, 6.VII.2012; TVR Info, 7.VII.2012); „prim procuror" (Prima TV, 26.VII.2012); „prim solista Teatrului de Operetă" (Prima TV, 8.VI.2010), „în prim planul" (TVR 1, 9.V.2011) sunt exemple greșite care apar frecvent în locul formelor corecte: *prim-ministru, prim-procuror, prim-solista, prim-plan*. Merită făcută aici o mențiune specială despre substantivul *prim-ministru,* care, conform recomandării din DOOM[2], primește mărci de flexiune numai pe al doilea termen (*prim-ministrului*), cu excepția situațiilor în care apar intercalări (*primului său ministru*); regula aceasta este adesea încălcată: „consilierul primului ministru" (10 TV, 17.V.2011), în loc de *prim-ministrului,* deoarece utilizatorii tind să folosească acest substantiv ca pe orice alt substantiv compus scris cu cratimă, adică tind să pună mărcile de flexiune pe primul component, ignorând indicația normativă conform căreia formantul *prim* este invariabil;

• în fine, trebuie acordată o atenție specială denumirilor de grade militare, care se scriu cu cratimă (*locotenent-colonel, locotenent-major, plutonier-major, sergent-major*), chiar și atunci când sunt abreviate (*lt.-maj., plt.-maj.*) – vezi DIN: 197.

BDD-A20721 © 2012 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:07:20 UTC)

2. *Scrierea unor adverbe compuse*

Așa cum se arată în DIN: 47, adverbele compuse (semi)analizabile se scriu cu cratimă: *astă-noapte, astă-vară, azi-noapte, dintr-adins, după-amiaza, harcea-parcea.* O observație asemănătoare apare și în ÎOOP: 34, unde se menționează că se scriu cu cratimă locuțiunile adverbiale formate din adjectivul demonstrativ *astă* cu sensul „imediat precedentă" + substantiv (*astă-vară, astă-primăvară, astă-noapte, astă-toamnă, astă-iarnă*) și locuțiunile adverbiale formate din prepoziția *după* + un substantiv (*după-amiază*). Unele dintre adverbele compuse cel mai frecvent folosite apar adesea scrise, în mod greșit, fără cratimă: „azi dimineață" (OTV, 11.VII.2012), „mâine seară" (OTV, 26.VII.2012); „mâine dimineață" (Pro TV, 16.VI.2010; Antena 3, 2.VI.2010); „azi noapte" (Prima TV, 29.VI.2010); „astă seară" (Antena 1, 8.VI.2010); „astă iarnă" (Antena 1, 28.VI).

3. *Scrierea prefixelor și a prefixoidelor*

Scrierea derivatelor cu prefixe și prefixoide pune destul de multe probleme, deși regula este aparent simplă: prefixele și prefixoidele se atașează direct, fără cratimă, la cuvântul-bază (DIN: 224; vezi și Croitor *et al.* 2010: 23). Între cauzele greșelilor se numără atât faptul că utilizatorii interpretează aceste elemente derivative (mai ales prefixoidele, care sunt mai lungi și mai pline semantic) ca fiind cuvinte autonome, cât și o anumită lipsă de rigiditate în normarea acestui aspect al scrierii, pentru că, așa cum vom vedea, există destul de numeroase situații în care este permisă scrierea cu cratimă a unor derivate de acest tip.

În DIN: 224, se arată că majoritatea derivatelor cu prefixe se scriu, în condiții normale, într-un cuvânt, iar regula este ilustrată cu numeroase exemple: *antemeridian, antiaerian, a circumscrie, a dezvinovăți, endocrin, exocrin, a exînscrie, extrafin, interregional, a juxtapune, nevoie, nonconformist, postcalcul, pretext, proamerican, răscitit, recrea, reintrodus, transsiberian, ultraprogresist.* În același dicționar normativ se oferă însă și o listă de situații în care anumite derivate cu prefixe se scriu cu cratimă (DIN: 224-225); cratima este obligatorie pentru situațiile de la (a), dar facultativă pentru situațiile de la (b).

(a) – derivatele cu prefixul *ex-* „fost" (*ex-ministru*);

– unele derivate noi și/sau ocazionale având ca bază un pronume substantivizat (*non-eu*);

– indicarea prescurtată a unui an calendaristic (*ante-'89, post-'89*);

– un nume propriu (*anti-Cioran, pro-Ionescu*);

– o literă (*non-a*);

– o abreviere (*pro-NATO*);

BDD-A20721 © 2012 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:07:20 UTC)

– derivatele cu prefixele *ne-, re-* de la teme care încep cu *îm-, în-* (pentru a reda rostirea lor în tempo rapid): *ne-mpăcat, re-mpărțit*;

(b) – unele derivate scrise în mod obișnuit fără cratimă, pentru a pune în evidență prefixul și/sau baza, în special derivate cu prefixe superlative (*ultra-progresist*);

– derivate cu sensuri mai puțin obișnuite (*ne-voie* „absența voinței", *pre-text* „ceea ce precedă un text", *a re-crea* „a crea din nou");

– derivate supraprefixate cu aceleași prefixe (*extra-extrafin, răs-răscitit*) sau cu prefixe diferite (*endo-exocrin, exo-endocrin*);

– derivate ocazionale în care prefixul se termină în aceeași literă cu care începe cuvântul de bază (*răs-străbun*).

Tot în DIN: 641 se enumeră și situațiile în care prefixele se scriu separat:

– atunci când sunt folosite în mod accidental singure, în opoziție cu termenul de bază sau cu un derivat cu alt prefix de la aceeași bază: *X este hipertensiv, Y este* ***hipo;*** sunt urmate de cratimă când se află pe prima poziție: *concediu* ***pre-*** *și postnatal, plăți* ***intra-*** *și interbancare*;

– când au rol de cuvinte (adjective invariabile, adverbe): *mașină extra/super/ultra; El a votat pro*.

O atenție specială se acordă prefixului *ex-*, a cărui scriere este diferită în funcție de sensul pe care îl exprimă (DIN: 296): se atașează fără cratimă în derivate de tipul *a exînscrie,* dar cu cratimă, atunci când exprimă o stare anterioară (*ex-ABBA, ex-campion, ex-ministru, ex-PSD*).

Regulile de scriere a prefixelor și a prefixoidelor sunt încălcate frecvent: „pro-rector" (TVR Cultural, 22.VI.2010); „pro-palestinieni" (TVR 2, 2.VI.210); „diminuarea beneficiilor extra-salariale" (TVR 2, 5.VI.2010); „măsuri anti-criză" (TVR 2, 8.VI.2010); „măsuri anti-evaziune" (TVR 2, 9.VI.2010); „vaccin anti-cancer" (N24 PLUS, 2.VI.2010); „studiu post cutremur" (Pro TV, 6.VI.2010); „vice-primarul" (Prima TV, 29.VI.2010); formele corecte sunt deci: *prorector, propalestinieni, extrasalariale, anticriză, antievaziune, anticancer, postcutremur, viceprimarul.*

4. Atașarea cu cratimă a articolului hotărât și a desinențelor

Regula generală spune că, în română, articolul hotărât și desinențele nu se despart prin cratimă de cuvântul căruia i se atașează. Există însă și excepții. În DIN: 462 se precizează că articolul *-(u)l* se leagă prin cratimă numai la cuvintele a căror finală se pronunță și se scrie după reguli ale altor limbi (*bleu-ul*) sau la sigle (*ONG-ul*), ca și desinența de plural *-uri;* de asemenea, caracte-

BDD-A20721 © 2012 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:07:20 UTC)

rul compus al unui cuvânt nu este un criteriu pentru legarea articolului ori a desinenței cu cratimă (e corect: *hold-upul, hold-upuri*). La pagina 196 se detaliază aceste situații, arătându-se că articolul hotărât enclitic și desinențele se atașează cu cratimă la cuvintele greu flexionabile, precum:

– numele literelor și ale sunetelor: *x-ul, x-uri*;

– substantive provenite din numerale cardinale notate cu cifre: *10-le, 11-le*;

– împrumuturi și nume de locuri a căror finală prezintă deosebiri între scriere și pronunțare: *acquis-ul, bleu-ul, Bruxelles-ul, show-ul, show-uri* sau față de scrierea limbii române: *ciné-vérité-ul, dandy-ul, dandy-i;* se recomandă însă atașarea fără cratimă a articolului hotărât postpus și a desinenței la împrumuturile terminate în litere din alfabetul limbii române pronunțate ca în limba română, chiar dacă aceste împrumuturi sunt neadaptate sub alte aspecte: *boardul, trendul, boarduri, trenduri*;

– substantive provenite din abrevieri sau sigle: *CV-ul, CV-uri*.

În uz, există tendința – contrară normelor limbii literare – ca orice substantiv neologic ori nume propriu străin să-și atașeze articolul și desinențele cu cratimă: „gadget-ul", „gadget-uri" (Digi 24, 14.VII.2012); „summit-ul de la Varșovia" (TVR 2, 26.V.2011); „job-uri fără experiență" (Prima TV, 29.III.2011); „își pot lua nepotul acasă două weekend-uri pe lună" (Realitatea TV, 4.III.2011); „dressing-ul" (B1 TV, 26.III.2011); „Începe „bac"-ul" (Prima TV, 27.VI.2010); „trec doar tir-urile" (TVR 2, 28.VI.2010); „board-ul FMI" (B1 TV, 29.VI.2010); „în jurul Washington-ului" (TVR Cultural, 6.III.2011); „să aducă Huntington-ului" (TVR 2, 22.V.2011).

Bibliografie și sigle

1. Blanca Croitor, Andreea Dinică, Carmen Mîrzea Vasile, Isabela Nedelcu, Alexandru Nicolae, Irina Nicula, Marina Rădulescu Sala, Rodica Zafiu, *Ești COOL și dacă vorbești corect*, ediție revizuită, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2010.
2. DIN – Ioana Vintilă-Rădulescu, *Dicționar normativ al limbii române ortografic, ortoepic, morfologic și practic*, Editura Corint, București, 2009.
3. DOOM[2] – *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, coord. Ioana Vintilă-Rădulescu, Editura Univers Enciclopedic, București, 2005.
4. ÎOOP[5] – Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan", *Îndreptar ortografic, ortoepic și de punctuație*, ediția a V-a, Editura Univers Enciclopedic, București, 1995.
5. Isabela Nedelcu, *101 greșeli gramaticale*, Editura Humanitas, București, 2012.

BDD-A20721 © 2012 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 09:07:20 UTC)